

ՄԱՍԿ

Տարեկան դիմում 5 բուլլ, կէս տարվանը 3 բուլլ:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը և պ. Ծատուրեանի խանութում:

Օտարադադաքացիք դիմում են ուղղակի
Туфляев, Редакция „Маск“.

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզվով:

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
խրաքանչիւր բառից մի կօպէկ:

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս է զարգանում արդիւնաբերութիւնը: Ներքին տնտեսութիւնը: Մեր քաղաքային վարչութիւնը: Հայոց թատրոնը: Նամակ Դաւադուրի: Նամակ Սիւնի: Ներքին լուրեր: Արտաքին տնտեսութիւնը: Թիւրքիա: Նամակ Յիւրիկի: Նամակ Թաւրիկի: Նամակ լուրեր: Յայտարարութիւններ: Տեղեկացոյց: Բանասիրական: Ազգութիւն: Կէտքեր:

ԻՆՁՊԵՍ Ե ԶԱՐԳԱՆՈՒՄ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մի գիտնական ասել է, որ քիմիական գործարանները կարող են մի երկրի քաղաքակրթութեան չափը լինել: Այս յիշատակ, թէ՛ կարելի է ամեն տեղ, մինչև անգամ կենդանական Միջերկրի վայրէկանները մօտ գործարաններ հիմնել: Բայց նորա իրոյնց նպատակի երբեք չեն հասնել, որովհետև նոցա արդիւնաբերած նիւթերը աւելի թանկ կը նստեն, քան թէ եթէ նոքա բերվէին քաղաքակրթութեան մի կենդանութեամբ գտնվող մի գործարանից:

Գործարանները կարող են ծաղկել միայն այնտեղ, ուր յարմար ճանապարհներ նպաստում են կանոնաւոր արդիւնահանութեան և գործարանի մէջ հարմար նիւթերի հանցանքներ: Գործարանները կարող են յաջողվել նոյնպէս և այն ժամանակ, երբ նոցա արդիւնքը ամբողջութեամբ սպառվում է տեղական պահանջները: Երաժշտութիւնը համարւում է որքան մասնակ է մի ազգի զարգացումը, այնքան փոքր են այդ ազգի պահանջները: Այսպէս մենք տեսնում ենք, որ անդադրապես, նախապետական ազգերի մօտ ամեն մի անհատ ինքը իր սեփական պէտքերը է հոգում, առանց ուրիշի օգնութեան: Կարծես թէ ունենալով մենք տեսնում ենք անխառն թափառութեամբ բնորոշութիւնը: Այս ծախսեր, ինչպէս արդիւնքի կարող է ունենալ օրինակ մեր երկրում մի հասարակ գիւղացի նա պէտք է ունի և հազարի: Գարնանը և ամառը նա վարում է իր փոքրիկ գետնի կտորը, որից հաւաքում է այնքան ցորեն, որ նորան և նորա ընտանիքին բաւական է մինչև միւս հունիսը: Իսկ ինչ համար չորսը նա պատրաստում է ձմեռը, որը ուրիշ անարարութեան չունի: Այսպիսով մի անարար համար ուրիշ պահանջներ հասկանալի չեն, կամ եթէ հասկանում է նա որ մի ժամանակ կարող է

հիւանդանոց և այսպիսով զրկել իրան և իր ընտանիքը անարուստ ամեն միջոցներից, նա այնու ամենայնիւ չէ իմանում, որ կարող է, փոքր ինչ աւելի աշխատելով, զրկել իր մօտ աւելորդը: Նա այդ չէ իմանում, որովհետև նորանից առնող չէ կոյ: Բայց քաղաքների մէջ զարգանում է ուրիշ կեանք, քաղաքի մէջ ապրողները ժամանակ չունեն իրանց համար հայ թիւիւն կամ չորսը կարելու: Նոքա ունեն պարագայում ուրիշ գործերով մէկը գտնուում է, միւսը բժիշկ է, և այլն: Գիւղացին էլ չէ բաւականանում միայն իր սեփական ապրուստի մասին մտածելով՝ նա տանում է իր արդիւնքը դէպք քաղաքը, որտեղ նորան վաճառում են: Գիւղացին, տեսնելով, որ քաղաքից օրեցօր աւելի են պահանջում նորա արդիւնքից և նորա ոյժերը բաւական չեն պահանջները լրացնելու համար, — ստիպւում է կամ ուրիշների հետ ընկերանալ, կամ աւելի կատարելագործված գործիքներ առնել: Դրանք նորան միջոց են տալիս նոյն ժամանակում գետնի աւելի մեծ կտոր վարել քան թէ առաջ, աւելի կարծ միջոցում իր հունիսը հաւաքել: Բայց ստանից ժամանակը նորա համար թանկ է դառնում, նա էլ չէ կարող իր արդիւնքը կամաց տանել դէպք քաղաքը, նա թողնում է իր եղբոր և լցում է ձիաներ, որոնք աւելի արագ են գնում: Նա զգում է յարմար ճանապարհների պահանջը, ուրիշ և ճանապարհ շինողների: Հետոյ հարկաւորվում են կամուրջներ և երկաթուղիներ: Այնքա գիւղացին իր արտերով զբաղած լինելով, էլ ժամանակ չունի բամբակից կամ բուրդից իր համար շորեր պատրաստել՝ նա նախապատուում է այս նիւթերը հում գործիւն մէջ ծախել: Արդիւնքի վերայ, որոնք նոցա մշակում են գործարանները մէջ: Հիմնվում են ուրիշ և գործարաններ, որովհետև նոքա անհրաժեշտ են դառնում: Բայց մարդիկ իրանց ձեռքերով բաւական արագութեամբ չեն կարող բռնել: Դրա հետեւ անող պահանջը — և ահա հետաքննում են մեքենաներ, որոնք աւելի շուտ և աւելի ճիշդ են բանում և աւելի փոքր ծախք են պահանջում:

Այնպէս գործարանները բնականապէս փնջնիկան են հասարակութեան զարգացած պահանջների: Նոցա հիմնել կը որ նոցա պահանջ չկայ, երբ որ երկրի բնակիչները չեն արդիւնքներում հում նիւթեր, այլ պէտք է

բերեն երկրի դուրսից, երբ որ չկան ճանապարհներ և կամուրջներ, որոնց միջոցով թեմա կարելի լինէր հասնել հում նիւթերը դէպք գործարանական կենդանիները — այս բոլորը անհրաժեշտ մի ընթացք է, որ երբեք մի երկրի բարօրութիւնը չի բարձրացնել: Այլ ընդհանուակ, կարող է միայն վնասակար լինել: Բայց ստանից, եթէ էլ յաջողվէին այսպիսի դիպվածներում գործարաններ, նոքա իրանց արդիւնքը աւելի թանկ պէտք է առաջարկել սպառողներին, քան թէ վաճառականները, որոնք երկրի դուրսից բերում են գատնաւոր ապրանքներ: Այնպէս և այսպիսի կասկածաւոր յաջողութիւնն էլ անյաջողութիւն կը լինէր: Ապառաչները կը դադարէին տեղական գործարանների արդիւնքը վնել, այլ դէպքին օտար արդիւնքը, — օտար հետեւները իր լինէր գործարանի անկումն, նախ քան նա ժամանակ ունենար ոտքի վերայ կանգնել:

Ինչպէս բնութիւնը կառավարվում է անփոփոխ, դրական օրէնքներով, այնպէս էլ մարդկային հասարակութիւնը, ինչպէս բնական օրէնքով երբեք վերադառնալով չեն կորած, չեն դաժնում: Նախահեղինակ անասունների տեսիլները, այնպէս էլ կարող չէ մարդկային հասարակութեան զարգացումն ուրիշ ընթացքը թողնել, քան թէ հետևողական ընթացքը: Իսկ մի երկրի անտեսական զարգացման ընթացքն է նախ հում նիւթեր արդիւնահանել և մի և նոյն ժամանակ պայմաններ պատրաստել տեղական արդիւնքների համար: Դա և յետոյ գործարաններ հիմնել երբ որ նոքա անհրաժեշտ պահանջ են դարձել:

Այսպիսով այս րոպէին դեռ ևս այն դրութեան մէջ է, երբ նա նախապատրաստական աշխատանքներով պէտք է զբաղի: Այսպիսով նախ աշխատել և անպէտք չը թողնել մեր երկրի հարստութիւնները, պարագայի երկրագործութիւնով, անասնապահութիւնով, շենքաւարահութիւնով և գիւղատնտեսութեան ուրիշ ճիւղերով, բովադրծներ մեր բազմաթիւ տեսակ հանքերը, աշխատելով այս արուեստագործութեան ճիւղերը կանաւրեղանքներով գիտութիւնից մեզ առաջարկված կատարելագործված միջոցներիով, աշխատելը բարկաւորել և ընդարձակել զանազան տեղեր կարող ճանապարհներ: Այդ որ այդ բոլորը կանոնաւոր ընթացք կը տեսնայ, — այն ժամանակ, հաստատեք, որ և գործարանները անպակաս

կը լինեն: Նոքա կը հիմնվեն աւելի շուտ քան թէ գրվում են այս սուղիւր և իրանց նպատակի կը հասնեն, որովհետև կանգնած կը լինեն հաստատուն հիւրք վերայ: Նոքա ապահոված կը լինեն մեր երկրի հում նիւթերի կանոնաւոր արդիւնքներով:

Ա. Արծրունի

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

Բնութիւնը գիտն, որ ներկայ տարվայ տեղանքներ ամեն լինելու են քաղաքային վարչութեան նոր ընտրութիւնները: Մեր կարծիքով հարկաւոր է պատգամաւորների (զանախ) մէջ նոր էլեմէնտներ, նոր տարրեր մտցնել: Այդ նոր տարրը ամեն երկրում, ամեն տեղ կազմում են երկրասարգ ոյժերը: Այդոք մեզանում բոլոր երկրասարգութիւնը կարող է համարվել նոր, թարմ ոյժ... դժբաղդապէս ոչ... Մենք տեսնել մեր երկրասարգութեան թիւերը գրականութեան մէջ, — նա շատ անգամ այնպիսի մտքեր էր յայտնում, որք պատիւ կանէին մեր պառնակներին: Մենք տեսնել մեր երկրասարգութեան թիւերը քաղաքային վարչութեան մէջ, — նա միշտ առաջարկէր էր, մենք տեսնել մեր երկրասարգութեան թիւերը ծառայութեան մէջ, — նոքա պատանիները պակաս չէին. մենք տեսնել նրան կրդիւտական հիմնարկութիւնների մէջ, — նա փառաւոր կերպով պաշտպանում էր հարստահարութիւնը արդիւնքների ղէմ, մենք տեսնել մեր երկրասարգութիւնը գիտական(?) ամպիտից, — նրան պակաս էր գիտութիւնը, բայց պակաս էր անամօթ յանդիմութիւնը... Մի խօսքով մենք շատ տեղ տեսնել մեր երկրասարգութիւնը և շատ տեղ նա յիշեցրեց մեզ պատանիներին...

Բայց այնու ամենայնիւ ուրիշ կը չը կայ՝ անուանել մեր երկրասարգ հասակի սերունդը՝ երկրասարգութիւնը... որովհետև ուրիշ չը կայ...

Հանկարծ է ուրիշ որ նրանցից ընտրվին մեր ձայնաւորները... Մենք չենք վախենալ ասել որ պէտք է շատ զգոյշ լինել:

Այո, որքան կարելի է շատ երկրասարգ ոյժերը մտցնել, բայց երբեք չը պէտք է կար

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՂՈՒՆ ԿԵՏՈՒՆ

Փետրվար ամիս 17-ին վաղձանվեցաւ Բրիւսէլ քաղաքում գիտնական ամենահինների մարդիկներից միւր՝ Լամբեր Ալբրէ Կէտը: Երբ ծնաւ Բէլգիայի Գէնա քաղաքում, փետրվարի 22-ին 1796 թվին: Մահը յափտակից նրան, երբ նա զեռ կարող էր օգտակալ լինել գիտութեանը, չը նայելով, որ հասած էր 78 տարեկան հասակին...

Կէտը Բէլգիայի լինելով, իր հայրենիքում ուսում ստանալուց յետոյ, արդէն 1814 թ, մատենատիրայի պրոֆէսոր էր Գէնա քաղաքում: Քանի մի տարի փախելու անցնիւց յետոյ, նա յետադարձաւ իր հայրենիքը և ընդունեց Բրիւսէլ քաղաքում աստղաբանական դիտանոցի կատարելի պաշտօնը, որ մինչև մահը պահեց: Մի և նոյն ժամանակ նա ընդունեց և Բրիւսէլի մէջ մատենատիրայի և աստղաբանութեան ամպլուսթիւն համալսարանում, թէ մայրաքաղաքի գիտութեան կան դպրոցի մէջ, 1820 թվից սկսած նա մնում է

մշտնջենաւոր քարտուղար և անգամ Բէլգիական Ակադեմիայի: Մատենատիրական և ֆիզիկական գիտութիւնների մէջ նա նշանակութիւն ստացաւ իր հետեւալ գրվածքներով, որք մեծ կշիռ ունեն գիտնական աշխարհում: „Eléments d'astronomie“ (1848), „Positions de physique“ (1834), „Sur la physique du globe“ (1861), „Météorologie de la Belgique“ (1864), և այլն, բայց իր ֆիզիկական և մատենատիրական գրվածքներով յայտնվեցաւ բուն գիտնական շրջաններում: Իսկ իր ընդհանուր, ժողովրդական, կարգական անունը նա պարտական է իր վիճակագրական աշխատութիւններին:

Կէտը յայտնվեցաւ որպէս վիճակագրող և նոր զարկ տուց ստատիստիկային, դասելով այդ գիտութիւնը ճիշդ գիտութիւնների կարգը, օգտվելով իր նախընթաց մատենատիրական և ֆիզիկական հետազոտութիւններից:

Կէտը գիտնական ուղղութիւնը և նրանից արած ծառայութիւնները ընդհանուր մարդկային գիտութեանը հասկանալու համար, պէտք է մի հայեացք զցել վիճակագրութեան նախընթաց գրութեան վրա:

Գիտ. ևս 1860 թվին գերմանական Հէլմհոլց

քաղաքի համալսարանում պրոֆէսոր Կ օն րիւնգ դասախոսութիւններ էր կարդում, որ նա անուանում էր «Գաղաքական տեղեկութիւնները ներկայիս»: Սա մի անարդ գիտութիւն էր, որ մի կողմից ուշադրութիւն դարձնելով ազգերի մէջ յայտնվող միայն քաղաքական երեւոյթների վրա, կարող էր ժամանակով պարզ քաղաքականութեան կերպարանքը ստանալ, իսկ միւս կողմից քաղաքական անցքերի ընթացքին հետեւելով, կարող էր միանալ պատմութեան հետ...

Մի դար անցնում է՝ 1743 թվին գերմանական Մարբուրգի համալսարանի ամպլուսթից Ալեքսանդր Լաւալը և Լաւալը մի գիտութիւն, որ նա անուանում է՝ Ստատիստիկա: Ալեքսանդր Լաւալը և Լաւալը մի մեծ քայլ է անել տալիս վիճակագրութեանը, այդ դեռ անորոշ, նոր, անտաշ գիտութեանը, յայտնելով որ ստատիստիկան իրաւունք ունի պարագայ միայն ժամանակաւ կից քաղաքական երեւոյթների նկարագրութեանը, նա կարող է միայն ներկայիս հետ գործ ունենալ:

Թէ Ալեքսանդր Լաւալը յետոյ Գէտտինգէնի պրոֆէսոր Ելէ օն էր, բաւականանում են

ստատիստիկայի մէջ փաստերի հաւաքելով և երեւոյթների նկարագրութեամբ...

Լրագրական յօդվածի ներջրէնքը միջոց չէ տալիս մեզ աւելի ընդարձակ խօսել ստատիստիկայի այն ժամանակների մշակութեան մասին ուրիշ երկրներում: Անգլիայում, Ֆրանսիայում, Իտալիայում: Այդ գիտութիւնը, որ իր սկիզբը Գերմանիայումն է ստացել, գլխաւորապէս մշակվել է այդ երկրում և անցաւ դարի երկրորդ կեսին դարձեալ գերմանացու Զիւսմիլի Կարտանի է նա, որ նկարագրական գիտութիւնից բարձրացել է և հասնել է ճիշդ գիտութեան աստիճանին:

Յօհան Պէտեր Զիւսմիլի, պրոսական դոքթր մէջ քահանայ էր և նրան, որպէս աստուածաբանին հետաքրքրեց այն զաղափարը, թէ Աստուածը հոգնելով մարդկութեան մասին, ինչպէս արդար և իմաստուն կերպով կարգաւորեց մարդկային հասարակութեան մէջ ծնունդների և մահերի, ծնունդների և պտակների յարաբերութիւնները, վերջապէս արական և իգական ծնունդների միմեանից մէջ յարաբերութիւնները: 1742 նա հրատարակում է ճիշդ թանաքների վրա հիմնած մի դրութեանը հետեւալ վերադարձով: «Աստուածային կար»

17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000-1001-1002-1003-1004-1005-1006-1007-1008-1009-1010-1011-1012-1013-1014-1015-1016-1017-1018-1019-1020-1021-1022-1023-1024-1025-1026-1027-1028-1029-1030-1031-1032-1033-1034-1035-1036-1037-1038-1039-1040-1041-1042-1043-1044-1045-1046-1047-1048-

վերջվիշակ հանգամանքները մեզ վերա պար-
հն դնում ծանոցանել ձեր լրագրի ընթերցողներ-
րին, որ չը հրապարակին այդպիսի օրեղէն ամբ-
նարով, որ հանդիսացնում է պարուն Մ.— Լ.
լաքաթով վարժարանն, իւր ձին ուսից ընկած, այ-
նգայն վարը դրով լծեան մէջ և, նորիս սրբազնութե-
հաղին երեսն վերա ձգելու պատճառաւ ։ Ինչո-
ւով

